

№ 4/5, 2017

АМЦАБЗ

**Җатыр зкәу Ахашпҗа Инна Никәала-ипҗа!
Җатыр зкәу ахәыцтәы журнал «Амцабз» аредакция!
Җатыр зкәу агҗхьяәцәа қәыпҗщәа!**

Гәык-пҗсыкала ишәыдысныхәалоит еицырдыруа ахәыцтәы журнал «Амцабз» 60 шықәса ахытра! Ари ажурнал реиуоуп җапҗхьяәцәа хәыцқәа рҗы зырцәажәо, асахьаркыратә ажәа агьама дзыркуа, ххатәы бызшәа, хдоухатә культура хыцхырҗас иамоу хмилаҗтә кыыпҗхьтә җыжымҗақәа.

Хҗарауаа, җашәкәыәәцәа нагақәа иазгәарҗахьейт агҗсуа литература ашьаҗаркәы, Апҗсны жәлар рпоет Дырмит Гәлиа иуадаәыз аамҗақәа рзын ари аҗыжымҗа адунеи абарц азын, аларҗәара аиурц азын иибаз аҗьабаа, иааирпҗшыз агәҗаракра.

Ажурнал «Амцабз» адакьяқәа рҗоуп алитература адунеи ду ашҗа рапҗхьатәи ршьаҗақәа ахьейхыргаз җаклассикцәа азәырәы.

Иахьагьы ажурнал ианыло аәымҗақәа, асахьақәа, акорреспонденцияқәа аинтерес шрымац ирымоуп изызхауа абиҗара рыәнуҗка.

Ишәзеиҗьасшьоит агәамч җәҗәа, пҗхьякәтәи ақәҗиара дуқәа, аманшәалара, агәалака-ра бзиа!

Апҗсны Ахәынҗқарра Ахада

Р. Җаңымба

Акәа ақ.

рашәара 20, 2017 ш.

Амцабз алоа иамцэахырц

Ажурнал «Амцабз» 60 шықаса ахыңит

Ажелар рымчра ахыыкоу рѐиараѐоуп. Уабицара укѐымзааит рхѐоит ацсуаа ақѐыпш данырныхѐо. Ицѐырцуеит азцаара, дзеипшроузеи уи иаб? Аб бзиа дызхагылоу аца ицу ныхѐапхыызхап ари аныхѐапхыыз.

Аазара атема ахаангы имариамызт, аха амилат, ажелар, ахѐынтқарра мчхарас иамаз, ацсы златаз азцаара хадақѐа иреиуан. Уи иамазкрыда. Зѐар гѐцаракны, ирхылапшны изаазо ауаажеларра гѐйргѐаѐхѐаша рыгхашам. Аха уи ацсы ақѐцатѐуп, абзиабара, амаацсара, ачхара атахуп. Абзиери ацѐгыери реилкаара напшыхақѐ игѐоутѐ аблацыжъра мацара азхазом. Адукѐа реитѐазара залыршахарым, аха напеилацса уаѐ дазоит зхѐаз ажелар рпшыѐа зегыи ззыркуаз шырдыруазгыи, ирцѐагхаз еицгѐартон, рцѐира цѐеи мшны раазара рус хадақѐа иреиуан. Убри азы акѐын хажелар рықѐртцас иацагылашаз, згѐы былуаз, апатриотцѐа иашақѐа, афырхацѐа зрылиаауаз. Урт рхы-рыцсы рықѐцаны ираазон, уацѐтѐеи рымш змардоз рзы ргѐы тынчзар акѐын, урт рыцсадгыили дарѐеи шеихыпшыи инрыжыи акѐын, рхѐахъа назагыи иара убри акѐны ирыцхъазон.

Ацсуа желар рнысымоаѐы хынтаѐынтарас излагылазаалак ирхадырштѐуамызт рыцсы зқѐыи ртѐыла цсақѐцан ишеикѐырхатѐыи. Уи зылшашаз ацѐира адоуха амчала ишеицаазатѐыи гѐынхѐцысталагыи ирдырхъан. Избанзар, Анцѐа иажѐа ацакы рыцстазаара ишазназ моашъарада ирныуан.

Зегъ рапхъа икан Ажѐа зхѐаз ацшыаѐыра иамыцхъацыизгыи абжыи рахауан лабѐаба. Уи азы гѐыѐбара рмоуцыи ахаангы. Ажѐа хатыр ақѐын, убри азы шахатра ауеит уажѐа хыла ицыскоит хѐа иапыртцаз ахѐамта. Ацсуаа рѐы иреихазоу шѐага-загас ирымоу амаден ахыи ауп.

Ирхѐон хѐа иеитѐоухѐо ахтыс уи акара акапан амазам. Хазлагылаз, хазлиааз, хазлаааз зықѐ зцасыи ацсуаа изхымпоз, изцымпоз ршѐага-загақѐа иреихан Ажѐа. Уи ауаѐы дшаазаз, инхартѐааны идунеихѐапшышыа шартбаауаз, дуаѐы назаны, дхатѐраны ицѐыргара, изыргара зылшоз мыч дун.

«Ажѐа амалқѐа зегыи ирмалуп» ихѐеит апоет. Зхѐыштаара зылашоу зажѐахѐ амца иацхо иоуп. Д.Гѐлиа «Абри соуп сара» зыхъзу иажѐеинраалаѐ сацсуоуп изырхѐаз ацсуа жѐа дахъахатарнакыи, ус ихѐартѐа ацагылазаашыа ахымаз дазыгѐдуны ишихѐо ибжыи уахауашѐа угѐы иабоит.

Д.Гѐлиа илаицаз ажелѐа иахылцыи аката заб ицара иацсахаз, ецѐацас

иваҕа иаагылаз, здоуха зымцэыжэоахаз Ажэа аматцуоцэа рыбжыы саркьалцас иагэылоуеит хажэеибаркыра, хлитература. Пүрра анакэха хэычымтаз изышьтымпрааз дхьамтахоит, пхара анакэха, амца иахылцуа лэа зхатэам амцабз ауп аччахэа ихэытцкьо, иагылашараны, иагыпхараны иугэытцашуа.

60 шықэса, ихатэроу заамта итагылоу, абицарақэа акыр зашта итганы инааскьазгахьоу, ахэыцра ахьыюначчаз оны лашаны, доуха еихшартаны, зыхь хтартаны, Ацсуа Ажэа ахьзаархыз уахэаманы ионалогыы ионыцуагыы мышрак оналаланы мышрак ахьдэылырго ажурнал «Амцабз» 60 шықэса иацу аныхэапхьыз хэычы жэлэр зегыы ирыхьнагзоит.

Аапын иацу Акармацыс шэахэаоы иеипшны, арт ашықэсқэа иргэылсны аамта аеакэыршэаны, хэатэы утэы згым хэар ргэыргэахэаша моанызго цхаражэхэаоуп. Уи знысхьоу атоурыхтэ моа уананыцшыло хажэлэр знысхьоу пышэага мооуп. Урт раамта уадаоқэа раангы рымчи, рдыррей, рхатэрарей ирыцхаражэхэаоын. Ицэажэон ахэычы ибызшэала, аду ибызшэала, уи иагэытцацэахын хажэлэр пхьакатэи рпеипш азы ирымаз ргэыгра.

60 шықэса ирыцаркуа аамтақэа хаз-хазызаргы ажурнал миссия хадас иамаз здац-пашэ рацэак игэғэамхацыз амилат литература моахэастак ианганы моа дукахь акылгара акэын. Иухэар ауеит уи иалшазгыы шмацым.

Ажурнал қэыпш, ақэыпшцэа рымац аура ианналага инаркынгыы уи зцарцаз аидара еилкаатэкьаны Ажэа зныруаз, амац зуаз ахатэрақэа лахьынцас иаиуит. Урт псықэцала ахэыцқэа рдуней иахацгыланы, еилкааны гэыблрала ирыдрыпхьалеит. Убри азы акэхап калам зкуаз зегыы ари аоната иныюнысны рхатэра моа изанылаз.

Ағыцрақэа удызгало аамта иалиаауа иара даазоит, аамта деиуаршэаны, уи уоны уишьталаргыы уихьзараны указам, сияцысны дахьцо исырбоит хэа уалагаргыы дузызырораны дыказам. Ағыц аамта ахатэ знейшьа атахуп, ихахьоу амацэа рғыцшьа амазам.

Алитература изтэу амилат ирыцшьаоыроуп, уи аехырцэажэарей, амцхэарей, алахэаахэтрей, амалрхарей ирыдхэаламзароуп. Ажэлэр асаркьа еипш изныцшыло раамта иафахэхэагазароуп. Егырахь, ахэыцтэы литература акэзар, ахэычы даднапхьалартэ, дарччартэ, дархэыцыртэ, даргэыргэартэ иказароуп. Уи еихагыы иуадаоу усуп. Иарбан аамтазаалак ағыы ахэыцтэы литература ахэычы дзаазоз ихэтэз аоазара акынза иоаганы, ргэы рыпсы ртынч итэахьоу мацоын. Уи дара ахэыцқэа шейпхныюло еипш аацсарада уацхныюлароуп. Ацсуа хэыцтэы литература акэзар, дэеа аамтаньк иузадымкыло иахьа ипсыены, ххэыцқэеи харей хайгэнымо-уа ихацысны ахара ицахьейт. Хара хгэы ртынчны, хэымта псыекэа ацкьацца дхаргарц хэеуп. Ххэыцқэа уи бзианы ирбартоуп, хбызшэа агэыхшэара рызтогы хара хэуп. Хбызшэа акэзар, иузымкьаказ афатэ ухэда ианылымбаауеипш ишапсышэоу еилукаауа иахэаз умахауа ицакыдаха иаахампыцахоит.

Аныхэакэа раан ишапу еипш, абзиа ауп ирхэо рхэалоит, аибарехэарақэа, даеакала иухэозар, аибажьарақэа ираамтоуп, аха уртқэа абжъаапынгы харёуп азы иубзоу зтаху ибартоуп, аибарееироуп амѳа зтатэу хэа ипхъазаны, еиха иуашэшэыроу атыпқэа рызхъапшра ахэтаны ихапхъазоит.

Зхы иакэгэыргыо икоу арѳиаѳы, псра сықэзам хэа ихэыцуа имѳа къаѳгэышьоуп, арехэара азы уаанахэар азмах ашка уамгар аузом. Адуцэа рзы иаѳѳуа акэзааит ицэгыоу ибзиоу дара ирызгэатозар аабалап, аха ахэычқэа зыххаркыозеи?! Ус схэеит хэа урт ирыдыркылазом псы гэы зызтам аѳымта пшшэахақэа. Хазхэыцып, ибызшэадахамтэып иѳагэа-ѳасуа иаанхаз ххэычқэа.

«Амцабз» иахъа изѳу, еихъзарас иамоу, иагу-иабзоу халамцэажэаргы, иубартэ икоуп, уи иапхъозар, ирыдыркылоу ирыдрымкылоу дара ирхэар еигъхап. Хара ажэа шэахтоит гэык-псык ала ихалшо зегы шадахдо азы, даара иахтахын хара хашьтахыгы иаиуа хара иаххыхэхэарц, ххэычы ссиркэеи дареи рбызшэа еибакырц, хбызшэа еибакэеибаха ицаа-пшаауа изтэу ирышьтамкэа дара избызшэоу ашьтаны, ада псыхэа шрымам еилыркааларц. Ус икан «Амцабз» амѳа ианнықэлаз амш инаркны иахыбаауа псы цқала амац зуаз еицырдыруа, иахъа ихалагылам хашэкэыѳѳцэа: Кэымф Ломиа, Мушьни Ахашба, Шьалуа Цэыцъба, Чычыкэа Цьонуа, Сариион Таркыыл, Валери Гамгиа.

Иахъа акэзар, хэамта хазтагылоу азы акэтагы былгыо иказам, хбызшэа хнапсыргэыгца икэтаны, хэбылуазаргы хатэхэо хэхзызаауа ианыхчатэу аамтоуп. Икылаз, абнаршэыра илахаз аршэаабжъ иахэзом, мамзаргы азы иаго хэхэабжъ иахэзом. Ирацэоуп хамѳеихысыртақэа, аха ххэычқэа капсаны хэбанзазцашеи.

Ажурнал «Амцабз» жэашықэса иреихауп папсак иеипш зны-зынла иштыцугы ргэаламшэозар калап хэа агэаанагара шхамоу хэауеижьтэи, 4000 цыра Апсны ахы-атыхэа Д.Гэлиа атеатр адекорациақэа уардынла иман ақытақэа данрылаз еипш тоуитадала хжурналкэа хэман хрылоуп, егырт еиха «икэышқэаз», ма зегь ирнаалоз «хэызцэақэак» рмашынақэа хэамтас ирыртаз ирыкэтэаны амѳақэа ианырну. Ус шака еихымзарақэа хэргэылсны хэауа хара еихагы хазрыжэуеит. Еивасны ахзыргаратэ усмѳапгэатэқэа реанрыдыршьыло ирхаштит рхы здырбо ишрыдыркылаша, еихаракгы ахэычқэа. Урт ирыгхархо Хазшаз иахпигалап хэа ххэыцыр иаха имѳазар калап.

Ажурнал «Амцабз» 60 шықэса ахыцит. Ари атоурых азы имацзаргы, хлитературагы қэра дук амазам. Зны-зынла ауаѳ қэыпш еиха игха ианарыжъуеит рхэоит, аха уанкэыпшу узыхъаз упнагалоит рыцхашьара злам ацстазаара.

Ипхоуп, илашоуп амцабз, аха уи акэаш мцаѳы ауп, алѳа анахэлацэа, излачу абажэ амцагы хнаѳоит, иагыарцэоит. Алѳа хэашь иамхэаѳааит х-«Амцабз» зацэ.

**Инна Ахашба,
ажурнал «Амцабз» аредатор хада**

Ахәыци адуи

Ажәабжь

Ахәы уахьяахшәо, иашараны, аҗхәыс бзиа лаштәипш икеикеиуа, ашьац тата ықәианы ишьтоуп дәыцшзак. Уи унықәсны, итегь цақа улталар, уаха иашарак уеузаакәымкзакәа, инхатәи-аахатәиуа илеиуа амфәхәаста шиашоу ахыгәхәа ақалақь уналанаргылоит. Аха уахь узыццакри, ари адәы цшзакны уаины указар, мшын нырцә икоу шьоуки рааира уазыцшуашәа, уи агәеиужь ухыцшыло, еыртдысы умазамкәа уаатәа.

Игазеауа амшын иху анышьқәеи змазгәытқәа згәылхәан асқьала иадгылоу ағбақәеи ушрыхәацшуа, ақалақь ахы-атцыхәа зегь шәынтә лацшыла ушахысуа, ухәыцрақәа агантәи ашьха урыман ихалоит, ашьхантәи еиҗа абрахь, агақа урыман иаауеит.

Абас ахәыцрақәа сышьтыхны рфьинархеит ааигәаза зны, Адамыр хәыцы инапы кны, абри адә цшзакны снейны сахьынатәаз. Амра цлакы ашәара аҗынза аеыланаркәхьазар каларын, аха уи убартамызт: аенынтәарақгы ажәван уәцас афьы азыхтуамызт; амра нцәытцыччалон зны-зынла, аха нас, еиҗа аҗстхәакәа аерывазаны, фьыц иаанагаз аҗаца леипш, иҗхашьаны ауаа рахь изцәыртцуамызт. Ашьыбжышьтахь зынза аеатәахит. Фәфратәгалантәи цша хьшәашәакгы, атцлақәа ирзынхаз абыгь фәеижьқәа нарфьыршәшәо, аатцрақны аеытцәахны итәазшәа, аха шьҗа, иара аамҗа шааиз анаба, еиханы афьынахан, амахә хаха-махақәа ааиланартцысит, уажәраанза иҗьякьаза иаартыз цәнцьырқәакгы нкыднакьақәеит.

Сара афьны адәылтра рацәак истахымызт: астал иқәыз ақьаадқәа сцәеилахан, реилыргаха сахьымзацызт. Урт ртыц иқәысцаргы, даеа қьаадқәак рххатәын, даеа бғьыцқәак цьжәжәатәын. Цбак азна ақьаад суада ифәнаҳазшәа сгәы иснаҗон, сапхьа иқәыз ақьаадқәа анымцхәа. Урт ириван макьана иаасмыртыцыз, атипография ашәыга-фөы зхыз, знык-фьынтә рыда исымкыцыз шәкәы фьыцқәак. Урт ашәкә фьыцқәа ирыцан афәежьцәа зхалахьаз, анап иагахьаз даеа шәкәқәакгы. Убартгы еигьыртгы ркны аус сыман макьана. Хәдацәаҗынза аус сыман сара макьана, аха Адамыр данаакылкьа,

зегы аган ахь инышьтастан, ихы снапы ныкэысшыт. Иаргы, шыкэсынакыак симбацызшэа, иеаасгэйтцаиршэын, сахэмарра далагеит. Уажэада исымбацшэа, ддан, ихэмаргакэа зегы акакала иааганы исирбеит, иааизганы днарыдтэалан, иширхэазоз, дышрацэажэоз, адашэма дыкэбылгэит изхара. Нас, дындэылтцны дцеит шысхэоз, ашэ агьефхэа иныджылан, деицаасыдыххылон. Сара пшыаала ихы аасшышыуан, аха уеизгы ихэмарра схы алазгаломызт: сыбла ихгылаз иара иакэын, аха схэыцракэа макьана даеацъара икан, астал икэыз акъаад бгыцкэа, снрыхашэа наф ишныкэысцызгы, цкыа саурышьтуамызт.

– Иахьантэарак абра утэоуп, ахэычы думаны унтытыр, ухгы ацсы ааумыршьарыз, – лхэит ахэыч иан, ашэ лхы аалалкын. «Цаны, стэанхалацэеит иахьа», – схэеит саргы гэаныла. Сацхьа икэыз акъаадкэа неикэысца-ааикэысцан, ахэычы дсыманы сындэылтцит.

– Хантыцып... абас...

– Уеизгы, хабаци? Акалак ахь хцома?! – дгэыргьатцэа даасыцапшит.

– Ахэахы...

Уи иахагы деигэыргэеит. Сара сыплашь аасышэхасырцан, акэылычылыхэа исацэажэоз Адамыр инапы кны сфынасхеит.

Хара хазшьапык ала акалак халагылоуп, хазшьапык ала – ақыта. Абни хазцанхо ахэы иаахшэар, – акалак хатэуп, аха иацэыхьантэхеит акалак уи ахалара. Ихамлакэа, иаахатэины иаахадгыларгы камлои, аха сабаццакуеи, иахьа сахьымзар уатцэы зны усгы сахьзоит, исцэызгода хэа ипшызар акэхап. Ицшыз. Харгы рацэак хатцакзом. Хатцакы акэым, уи злахзеигьугы акрыкоушэа аабоит. Аха урткэа ракэым уажэ арака сызлацэажэо.

Адамыри сареи хнапкэа еибаркны хнеиуеит. Ахэы иаҕагалуу амҕахэастахь ханаахатэи инаркны, уи идыруеит сара шыта схы ахьхоу. Дасыршыцылахьеит аҕнытэ, дхэапхэапуа сапхьа дгыланы иҕынеихеит. Аха рацэак дымнаскыацкэа, саапсеит хэа даахэны даасҕагылоит. Утахызар – ухынхэы, утахызар – думан ухал.

Адэы пшза наҕ-ааҕ ҕ-цлак ыкэгылоуп. Урт уажэааны рыбҕы кыдыҕорны идэыкэлоит. Абар, иара уажэгы шыамхахыы ирыцахаз абыҕ ҕежыра днылалоит Адамыр. Урт реизгара далагоит. Сара, атлакэа руақы ашыапы зны иадҕастдалаз атэарта сыеныкэкны, ссаарманшэаланы, ақалакь салапшуа саатэоит. Амшын нышь хым. Амала, аскыалаҕы ҕбак зыхгылан, аха иара убригы, хара хаaira иазыпшызшэа, азаакь арган, минуткэак рышытахь аскыала шыннажыуаз гэахтеит. Аҕба абжыы анаагаз, ахэычы ибыҕ ҕежыкэа игэыдырҕэыкэлан, уахь дынхьапшит, аха аҕшынаннахаз изгэамтоу, иахаз закэ бжыу цкыа изеилмыргоу, мацк даатгылан, ихы дацэажэо, ҕапхьа ахэмарра дналагеит.

Сара сықалакь салапшуа стэан. Аха уи ашыкьбжыы сара скынза иааҕуамызт. Сылапш рыкэшэон, ахэычы хэмаргакэа реипш, пшыаала ақалакь иалаз амашыынакэа, аҕызкэа реипш рыхэдакэа тыхны, изаза-мазалон ашытыхга кранкэа, аха урт акгы шытыбжыы ахылцуамызт. Шытыбжыык ааҕраны иҕазаргы, апша иауамызт: уи ашыхарахынтэ акэын ишасуаз.

Ус, аарлахэа, адгыл ицыҕоны иааиуазшэа, ацэа хаа уаналоу, уарҕыхар – уазмырҕыхо, уамырҕыхаргы – имеихсыҕыуа, бжыык угэы ианыкэыҕуеипш, слымха иаатаҕит музыка бжыык. Азныказ схэыцра исзаанагаз бжыызшэа сааҕалан, аха цытрак ашытахь есаaira иааигэахо иалагеит. Иаауан уи даара «аныкэашэа» рмачны, ахэы ахалара ацэыуадаҕны, аха ихамлар ада псыхэа змамыз уск ыканы, ахы ацэыхьантаха, еитцакыуа. Сгэы азҕеит уи закэ музыказ. Харҕыарахьшэа иҕаз, рацэак ихаракырамыз егы ахэы азкэа снаркыдыпшылеит.

Уи нышэынтрап. Уахь акэхап уи амузыкагы, адунеи ацэыхьантаха, еитцакыуа иахьцо. Цангы, цытрак ашытахь, еицрыхэхэа, ахэызкэа иаакэызбааит ауаа.

– Уцши, уцши, нахьхы ауаа ахьеизаз! – даасыдыххылеит Адамыр. – Иҕартцозеи уаҕа? – рапхьатэи изцаарагы аҕааирхеит.

– Иҕартцозеи, Адамырхеит, ауаа анышэынтракны еизаны?

– Ыы, иҕартцозеи?

– Азэ дырцэыпсит, анышэ дартаҕэышьоит...

– Дыпсит ба? Дышцапси? Ихьзеи?

– Дычмазаѡхеит... нас дыцсит.

– Ахэшэкэа! Изырымцшаазеи ахэшэкэа? Иара имжэуазу?

– Ахэшэкэа изырыпшааит, иаргы ахақымцэа ирхэоз акы дахыѡомызт, аха дыцсгэышьеит: даара акрихыцуан, Адамыр, дтаҳмадазахахьан, – схэеит сара, цабыргны, нахьхы зкэыба иацагыланы иргоз ауаѡ дызустваз, цсышьас иоуз, хьаас имаз, акы аанмыжкэа, зегы-зегь здыруазшэа.

Адамыр, хырцашья змоуз ацсра иахиҳэаара изымдыруа, игэы цшаауа, ҳазѡацшуаз егы ахэахы илацш еиѡанаиршэын даахэыц-хэыцит. Анаара иаѡалан иѡеиуаз ауаа, ацсы анышэ дахьартоз атыц аќны ианнеи, иааикэшашэа рѡааныркылт. Бзиала хэа иархэозар акэхарын шыта, уаха ари аќалаќ зшьапы алазыргылараны иќам, иахьатэи амшгы уахатэи атцхгы ззеицшхаз ауаѡ. Згэы ахахэ хьанта таҳаз, мацзак иадамхаргы ргэы аќала иарќэандарц атахызшэа, рылахь азейцыхуаз цышьа, амра ацстхэаќэа иаарывыццеит, аха ианакэым тацкэым хэа, иахэтамыз цьара акы ампыцќьазшэа, ацстхэаќэа еиѡанарывалан, уи аенала уаха адунеи иныќэымцхеит.

Ааигэа асќьала инадцыз аќба, ацэахэа алдан ашыта антѡо, амшын ихыхэхэала инеиуан. Уи ѡацхья абжы анаарга, имахцэа нтадырсызшэа, ахэычы даатрысын, сыжэѡахыр иѡаадикылт, нас, днасыдцын, абыгь ѡежькэа еизго, ахэмарра дналагеит.

Уи ѡбаќа минут раќэхеит. Еиѡа акы ааигэалашэан, дхэацхэацуа сара сахь иѡааихеит Адамыр. Иѡанцшылара шыќаз ала, уи акы дазцаарц дшааиуаз збон. Сагьымѡашьеит.

– Ани дыцсит, егы дыцсит... бабаду дыцсит... Уаргы уцсуама?

– Сароу?... Сара... – азныказ саахэалахеит, аха нас, сеаамасыриашан, – сара сыпцзом, сара ахэшэкэа зыжэлоит, сыммазаѡхар, – схэеит.

– Ы, бабаду ахэшэкэа имжэоз?! Дзыпсызеи бабаду?..

Абду ицсра Адамыр даара игэы инархьит. Уи ацсра аѡеноуп рацхьяза ахэычы ахэхэабжь игэы антнарзызав, гэыргья-ччабжы змымцэоз аѡнатаѡы рыцхара дук шыќалаз ихы аназцаз.

Иќьяќьаза ишахьан. Мрагыларахьынтэи зѡаазхаз алашара адунеи зегь амѡхак иаауан. Ажэѡан агэы кеикеиуа ицќьан, игэырѡыхаган ашыжытэи ахауагы. Аха амра агылареи, абду ицсреи, ахэхэабжь агареи еиќэшэеит. Агэылацэа зегы ршьапы иќэнаргылт уи ахэхэабжь, зшьапы иќэгылахьазгы али-пси рыбжьара ашта иаатанагалт. Згэы иаатасуа ицэыуоз ахацэеи

зыхәхәабжь ааикәымтәазоз ахәсеи ирахауамызт афны еигрыкка ду ауадакәа руак аҕны, аиарта дылатәаны, ахәыцгы ацәыуара дшафыз. Адамыр иҕалаз еилкааны издыруамызт, аха иабду уаха иҕсы ҕаны дшимбоз еиликаазшәатцәҕья акәын еиужьзан дыштәыуоз. Усканаз уи иан дитахын, есышьыжь, данаафыха-лак, ивараф иибалоз иан. Аха уи ахәыцы иаха лымамызт. Агәылахәсақәа роуп Адамыр деилазхәаз, инапы данкны, ианимуза, иан лҕны дназгаз.

Аҕсы дыкфәанатцы, Адамыр сара сыда даҕазә имҕан дыкәломызт. Иан ахәса дызрылтцауамызт, длыхьцәыуаны даарылигаргы, иҕалцдалакгы, ихы шышьны, игәы шышьны, сара уажәыцәҕья сааиуеит, уара урт урыцхәмарла хәа хәыцқәак наирбаны, ахәса деитанарылалон. Ари игәы аныцнатәа, иан лыхьцәыуара данамыхәа, ахәыцы даины сара даасыдтәалалон, «Бабаду дыцәоума?» инаркны «Амла дакыр, крышцеифои?» ирзаарыгза, зцаарас иҕоу зегь сыҕо. Сара иахьынзасылшо изцаарақәа рцыхәа злапысцәара сашьталон, аха иара, иҕастақәоз аҕакқәа рыла игәы шынамзоз сирдыррашәа, даҕа зцаарақәак рҕааирхон.

– Абри ахәыцы дааскәышәки мацк, – схы нарықәыскуан агәылахәсақәа, сылапш ишаатцашәалак, аха акы дахьырпшны днаспырыргаргы, ма ихала деитааиуан, ма дара агәылахәсақәа инапы данкны дрыманы иаакылсуан.

– Санарда, ари уара уда даҕазәы дааидгыларц игәы иҕам, пытрак дааудкыл, – рхәон иаахынхәыз ахәсақәа.

Аҕсы анышә даҕан ианаахынхә, Адамыргы илахь еиқәышьшы дыҕан. Инап хәыцқәа иҕыбақәа иртаргәгәа, ашҕа дыкәпшуга дгылан, нас, иара итәала даара иеааркәышны, днасазцааит.

– Бабаду дрыцхаумшьои уара?

Изцаара аҕак дазымпшкәа инацитцеит:

– Саргы дрыцхасшьоит...

Убри аахыс иабду дихаштзашәа дыҕан Адамыр. Аха сара издыруан уи иабду деикәзырхоз ахәшәқәа ахьыҕамлаз хьяас ишимаз, хьяас ишимаз иҕатца шла далаччо уаха абартца дахьяакәымтәоз. Уи ахьяа иҕа ихьяа еиҕш иҕәгәамызт, аҕа игәыршеиҕш ихьанҕамызт. Амала, иартцысызаап иара ахәыцы иабгы зны абас идунеи иҕсахыр алшоит хәа цәанырра шәартак...

Алашьцара иаахамнахуан.

Афныҕа ххы рханы хәауан Адамыри сареи. Уи, иахья дзызцаауаз зегы ихаштны, дгәыргьатцәа, аччахәа сацәажәара дафын.

Баграт Шынкәба

ИМТӘАЗ АЗЫС

Алакә-поема

Анкья иказ азыс шкәакә,
Иахьыз шәаххәап иацымцакә:

Атрим-тримхәа азыс шнеиуаз,
Кәара хыкәын изланеиуаз,

Нак абардрахь имназацкәа,
Иаарыхкәашеит алфәис дацкәа.

Иахьынкахаз, икан ажра,
Азыс шкәакәа азамәа тацшыра

Хәынцәа цырак надтаталейт.
Азыс алфәис иамцапалейт.

–Сымәа аңыхәа уааин уангыло!
Хәынцәак сыкәтәо, нас саанкыло!

Бғыцла ашышыхәа сзамәа рыцкәа! –
–Уаха сымам, нак успырцкәа! –

Ус иаацәажәейт алфәис хытар.
–Хәит, ура алфәис, алфәис хымдыр!

Сзамәа урыцкәом ура бғыцла,
Ушсызныкәаз ас ламысла,

Ауасақәа рлымха ақынза,
Сара иназгап хәлқазынза! –

Иәуа, иңо азыс шдәықәыз,
Ауасақәа арха иқәыз,

Бгахәцдас инрылақалан,
Иаацәырнагеит иара агәала:

–Са сзыкәшәаз абас-абасоуп,
Абғыфараз шәара шәказоуп,

Алфәис хаха амахә цәшәырцәа!
Алфәис хаха аңыхәа цышәцәа!

Мамзар шәартгы шәаашәацәхныслар,
Иалшоит ал дац шәыбла ихыслар! –

Урт еицәакны – Уара хымдыр!
Иалаххызуеи алфәис хытар!

Ал абғыцкәа хаам, иңаңоуп,
Уи зфалогы баша хәаңоуп!

Хңышә нылашәо ашыац тата,
Арха иазноу хамазкуада?! –

Азыс гәааит: – Избац шәакәзам!
Шәышуасацәкәоу ышыара ақәзам!

Абгоуп, иашан, шәа шәтәы здыруа,
Уи шәызкылкәап, амла иғыруа! –

Азыс җалеит наҗ ахшыра,
Ашә инадгылт абгаҗыора.

–Абга, исхәо цҗа уазхәыцла:
Сзамоа арыцҗом алҗыс бҗыцла.

Алҗыс абҗы ауаса амысит,
Ауасақәа са исхымхәыцит.

Даара ибзиан, рышка усыццар,
Ухаҗыцқәа нымғануццар!.. –

Абга усқан иаәархәсит:
–Азыс, башаза уқәасқәасит!

Иахьяк зыжәра ароаш саван,
Сыкоуп даара сызхара ыфан!..

Ашыжь оҗыхар, ана бҗыжәқәак
Ирыцдахоуп кьамашәышәқәак!

–Җаит, уара абгажә, ушҗабжыиси!
Баша ус сышҗахысхыси!

Зама захьзу ашәарыцао,
Зама гәымшәа, абга нацао,

Узбахә иасхәар, агәыз-агәыз! –
Изгәдицогь уара уакәыз! –

Азыс шыҗыцо баша ицама?
Азыс даҗшааит арҗыс Зама.

–Зама, исхәо цҗа уазхәыцла:
Сзамоа арыцҗом алҗыс бҗыцла,

Алҗыс абҗы ауаса амысит,
Ауасақәа абга ркымсит,

Абга зынзаск исхымхәыцит,
Абри уасхәарц уажә саакылсит! –

Иара шгәыгуаз, Зама дмыцҗкәеит,
Зама ус, ажәак иҗыцҗкәеит:

–Иалсхызуеи абга гәымха!
Ашыха шыабстоуп са сыгәҗыха!

Ех, уи сылаҗш ицашәонда!
Ех, уи схымоас иаәашәонда!

Ахәыдыра ахәыр-д-хәыр-дхәа,
Атәан цахәцахә ахәыр-д-хәыр-дхәа!..

–Җаит, закәузеи, Зама, иухәо,
Иарбан саҗхья убла зхыуоо!

Җаиуацәамзи жәынҗы-җанҗы...
Уаҗа даәак сылымшарҗы,

Уабҗар ацҗа аа иалхыу,
Хәлбыхак абас уштәахыу,

Ахәынацқәа раҗхья инықәца,
Идсырҗацап икьяәҗыҗәза! –

Иаамақарын, азыс трысит,
Ахэынапқәа рышқа инкылсит:

–Шэарт ишэасхэо цқәа шэазхэыцла:
Сзамоа арыцқром алфэыс бғыыцла.

Алфэыс абғыы ауаса амысит,
Ауасақәа абга ркыымсит.

Абга Зама дашькламхысит,
Абри шэасхэарц уажэ саакылсит.

Зама иабцъар ацга иамоу
Ишэзыфозар, цхоуп иагъамоу! –

Ахэынапқәа мгылт иахьтэазгы,
Ус, иаацъаршьейт ираҳазгы:

–Аа кыакыа иалахыузеи?
Хҳапыц тарқәа зҳарцагэузеи?

Ахкәажэ лашэха қапшьыхэхэароуп,
Шэгыл, амарцъа, уи ҳазцароуп! –

Азыс дэықелт ахы шытыуа:
–Сара ипысцэап шэара шэцыхәа!

Ацгәи сарей уажэ ҳаибамбейт,
Иаашэызкылкыар, нас ишэхабгейт!.. –

Азыс шнейуаз, Цис апылейт,
Ганха имыюкәа, Цис аангылейт.

–Цис, иуасхэо цқәа уазхэыцла:
Сзамоа арыцқром алфэыс бғыыцла.

Алфэыс абғыы ауаса амысит,
Ауасақәа абга ркыымсит.

Абга Зама дашькламхысит.
Зама иабцъар ацга бжыымсит,

Ахэынапқәа уи иакыымсит,
Ахэынапқәа рағәра рфыцит!

Сара зынзаск исхымхэыцит!
Абри уасхэарц уажэ саакылсит! –

Цис аацэажэейт: – Уара нышәнап!
Иалсхыузеи сара ахэынап,

Ахкәажэ лыхчәт ейгы арбан?
Лапхыа игылоуп, саанла инарган.

Лара дыцэоуп, лхы хырбабан,
Нак успырцқәа, сыбла уамбан!.. –

Азыс гәаит ацгәы азыхәа:
–Баша иушьтам Цис цакыыр хәа!

Ахкәажэ цшыаала са дсырфыхап,
Уцәгы ласхэар, уи дымшынхап! –

Ахкәажэ дшыцэаз ахырхырхәа,
Азыс нхалейт атрыгә-трыгәхәа.

–Хәи, сышцацәаз! – ахкәажэ дфыхейт,
Ахкәажэ лапхыа азыс хырхуейт: –

– Ахкәажэ, исхэо цқәа базхэыцла:
Сзамоа арыцқром алфэыс бғыыцла,

Алҕыс абҕы ауаса амысит,
Ауасақәа абга ркымсит,

Абга Зама дашькламхысит,
Зама иабцъар ацҕа бжьымсит,

Аҳэынапқәа уи иакымсит,
Цис аҳэынап пҳанамырсит,

Цис быххэыцуам, ағера ағыцит,
Бшыцәаз быхчат иалакысит! –

Ақкәажә дцәажәоит: – Иугәағьызеи?
Цис сышқасуеи, иамаскызуеи?

Схәаша-маша инкатато
Уи цъабаас сара иснаџом!

Иара иакәшәоит, иара иафоит! –
Азыс гәаан нак еиҕапоит.

–Бара бшыцәоу быцәалааит,
Быхчат ацҕы иафалааит!

Аха уртқәа ах ианидыр,
Амитә бақәшәашт, ақкәажә хымдыр! –

Уаҳа мхәакәа азыс дәылкьейт,
Ара ашәшьыраә иара нкылкьейт.

Ара ашәшьыраә асқам гылан,
Асқам ағы ах ду дықәтәан.

–Сах, иуасхәо цқәа уазхэыцла:
Сзамоа арыцқом алҕыс бҕыцла,

Алҕыс абҕы ауаса амысит,
Ауасақәа абга ркымсит,

Абга Зама дашькламхысит,
Зама иабцъар ацҕа бжьымсит,

Аҳэынапқәа рыц еихымсит,
Цис аҳэынап пҳанамырсит,

Иара цан, ахчат иакысит,
Аха уақкәажә Цис дамысит.

Ақкәажә зынзак дысхымхэыцит,
Абри уасхәарц уажә саакылсит!

–Хәи, уара азыс, азыс хымдыр!
Сақкәажә бзиахә, зара еихытар,

Цгәык азыхәан лгәы нсырхома?
Са сгазоума? Схы еилагоума?

Схылпә кашәар, исзыркуада?
Шьагрын еимаа сзыззахуада?

Илзахзаргы, исышьазцода?
Са дсырцөыуар, нас дзыжьжьыода? –

Азыс аакөхеит гәыгыртада,
Иабацари, уаха инхада?

Ажакыа хәыч наҫа-ааҫо,
Хәынцәа цырак шалататоу,

Ус иаанхома, анаҫьалбеит?!
Аха инаҫшын, арашь амбеи!

Уахь ицоит икаҫа-каҫо:
–Хаи, арашь, арашь маркаҫа!

Са сзыкәшәаз абас-абасоуп,
Ах илеишәа цҫа уазҫазоуп,

Ҫсыхәак сыҫ, нас, еык уахшазар?! –
Арашь цәажәеит: – Иухәо цазар,

Уара узыкәшәаз насыҫдароуп,
Закәандароуп, залымдароуп! –

Нас ироузан иаакыркырит,
Уи змааназгы ах идырит.

Хыла-шьҫахыла иҫо идәыкәлеит,
Ах дыҫхарсны ашҫа иныкәлеит.

Уажә имбеит ирашь агәыжәла,
Ицыгы-шәыгыа ас ианижәла,

Ах дшәан аҫкәажә днаҫхаирсит,
Аҫкәажә лыцҫгы ахы дныкәсит,

Ацҫгы ҫаҫҫьан ашә инасит,
Ахәынаҫқәа наҫханарсит,

Ахәынаҫқәа Зама дгәартәит,
Иабҫьар аҫҫа инақәпапеит,

Абга гәаҫан Зама дхысит,
Абга цан ауаса ирысит,

Ауасақәа алҫыс иажәлеит,
Алҫыс акәзар агәы еиҫашәеит,

Алҫыс амахә арҫарҫарит,
Абҫы иаҫәа ааилахәмарит,

Азыс замҫа иаәахәмарит,
Азыс гәрҫан иаахәар-ҫсарит.

Абҫыцқәагы ҫшьшьәла-ҫшьшьәла,
Идрыцқозшәа ампахьшьәла,

Азыс замҫа дырказказит,
Инақәыршәан ҫшаласк насит...

Азыс гәырҫоит, иамам тәаха,
Иаҫакәашоит алҫыс хаха!

1962

Асахьаҫыхы Марина Лакоба

Ахэыцқәеи ақәыңищәеи ирызку алиитература арҕиараҕы алагалазы Аңсны Ахэынтқарра Акультуреи аҕоурых-культуратә тынха ахчыареи рминистрра иаңнаыз, Т. Шь. Ацъба ихъз зху Ахэынтқарратә литературатә премиа рапхъаза акәны иранашьоуп Анатоли Лагәлааи Валери Касланзиеи.

Анатоли Лагәлаа

УИ ШӘАБ ИҶАТЦАХӘОУП

Ажәабжь

Уатцәы Тәмыр икласс аҕы аҕаацәа реизара ыкоуп. Иацы ианеипыртцуаз ыртаҕы иралхәеит, шәанаауа, шәан ма шәаб азәы дшәыцымкәа шәмаан хәа. Уи убас иақәы-ргәҕәан илхәеит, Тәмыр дахытәаз азныказ даауалуашеит, избанзар, иан арт амшқәа рзы ахыта гәҕәақәа иказ лылалан, хымшын ацәарта дамеижытеи... Уи лара лказшыа бзиан идыруан, хартцаҕы шәтаацәа руазык дшәыцымкәа шәмааин хәа лхәеит хәа леихәар, ма алаба леанцаны ддәықәлон... «Иара дыкаҕышыам, аха саргыы сылақәа шаапшуа, хачкәын тынха димазамшәа дынхажыуама...» – лхәон.

«Уи иласымхәар еиха еиҕуп... – ихәеит гәаныла иара, – сцоит хәа далагар, еиҕах ахыта лылалтцоит, лшоурагы халоит, ханду илхәалоит еиңш, зынза аимхәаршәаа лчацоит!..»

Иара Тәмыргыы илымшеит ыртаҕы ддәылцаанза дналыхызаны илеихәарц, сан хымшуп шыта ацәарта дамеижытеи хәа... Ларгыы азныказ иаацбалшыаргыы, иаалгәампхаргыы, нас зегыы акакәын, иамуазар икахтаҕагышыари лхәозар акәхарын...

«Зегыы ртаацәа неиуеит, – игәы интихәааит Тәмыр, – сан дычмазаҕагышыоуп саргыы, ишпакастцари... Дызнеиуа дыказтгыы, затца иагылмыжырыз...»

Иаб игәалашәарахь даннеилак, иткыаны идәықәлаз, аха ишнеиуаз иаалыркыан ажра инахагылаз аеыкәашеиңш, акыңхәа даангылон...

«Забацәа аазымго, урт зытцаа рацәак иееим ахэыцқәа роуп!.. – иртаҕы лыбжыы уажыы-уажыы илымха итаҕуан Тәмыр, – нас аоны ианнеилак, ирзыңшу рдыруазар акәхап!.. Анцәа ишәиааит, урт рҕы аҕ итцалоит!..»

Ускан арцаҕы иара иахь зынзагыы дыңшзомызт, уимоу, лылапш икәшәар хәа дшәаны акәын иватәаз ифыза иахь икылкаан дшыңшуаз, уара уфыза ақкәын бзиа уи иватәара абауқәшәеи хәа аанарго!..

Тәмыр усқан еихагыы ихы шытыхны икуан, избанзар, уи дахытәаз акласс аҕы, акласс аҕы моу, иара ашкол зегыы аҕыы ибзиаткәкыан ирдыруан иаб иҕоурых...

Иареи, иара ифызцәеи ракәымзар, аҕацәа дара ркыта иалалон, ицкыашәкыа икәыртцон, абри изыҕнатәоу рышколгыы, аңсуа хэыцқәа заазаз хәа, зынза ашытамта умбо икарцон... Аха урт, иаб дызлаз архәта, абцарла уиакара ишеикәшәамызгыы, шыаҕак шытахыка еиҕамцеит, итаҳаз тахаҕышыеит, аха ркытеи ркытауааи еикәдырхеит... Насгыы, аҕа уи ақыта знык инапаҕы изаагазтгыы, ибзарбзанқәа хагалан уи ахэы аҳаракыра иныкәиргылон, егырт ааигәасигәа иказ ақытақәа зегыы, инапсыргәытца ианызшәа ибартахон...

Уи зегыы бзиан ирдыруеит ақытауаа, лара арцаҕы лакарагыы урт рҕоурых здыруада, убри азоуп, егырт ақкәынцәа зегыы акамчеиңш лылапш анырхылкыо, иара иганахь машәыршәагыы дзымнапшуа, есымша лгәызылчану...

«Уи мыцхэгы бзиа ибон ашкол ахь аара, – ачкэын игэы интихэааит уажэ дхэыцуа дахьтэаз (уи ус акэын, зны-зынла изгэамтазакэа иаб игэы дытцалон), – ашта ханынталалак, пшыаала азы изаартцо аңсыз еиңш, сөызцэа снарылаитцон, нас, дара «рызмыжь» сызсо санынхылалак, игэы ртынчны даахынхэуан!..»

Афны данааи, ишэыра абартцафэы игылаз ацээрдагэы иныкэйтцан, иаразнак иан дахышьтаз ауадафэы днеин, ашоурашэага налфытраикит!..

– Шьта усцэымшэан!.. – лыччагшьлхы-лфэы иныкэлырцхан, мчылашэа лыхгы нышьтылхит!.. – Сара хымш роуп есымша ари аимхэажэ санышьтанатцо, нас ашьапы икэыскьоит!..

«Бфэы изхэаз хыла итэааит! – ихэеит гэаныла Темыр, – зегы ртаацэа аннеиуа, ашкол ацхыраараз икахтцо-иаауа хэа акака ианрыдгыло, сара тынха дсымамшэа атэара сцэымгуп!.. Насгы, ахэшьарақэа рзы бсырцхашьом, уахь, сара саб изы схы сөахан ишыску еиңш, баргы сара сзын бхы шьткэыцэаан ибкыр былшоит!..»

– Уатцэы аңшьбатэи амш ами! – Темыр игэырғара изнымкылакэа иан дналфеацшит, – ус акэзар, уатцэы бшьапы быкэгылоит!..

Фелдышь иаразнак лцэа иалашэеит уи ус баша ишимхэоз, акы ишинархэоз, аңарцалыкь еиңш, гэыргьарак цырцыруа ишихаз!.. Насгы, атцыхэтэантэи аамтазы, ашкол афынтэи дшааилак, ифнускэа зегы аакатцаны, ирахэ ааилырганы, ифызцэа рахь хэмарра хэа дымцазакэа, иаразнак итцатэхэқэа дрыдтэалон!..

«Убарт ашэқэқэа цыаракыр иуцэцар хэа ушэома, хгэылацэа рахь унеины мацк ушьапы ааитцых», – лхэон ианду Хымагы, аха иара иафэршэны мап икуан!..

«Сара саб, ицсы хәа акрыҗазар, исырҗашьазом... Иара убра, егырт сөызцәа рабацәа реицш аҗаацәа реизараҗы дыштәамгы, сара агәра згоит җара ак шыҗоу, иара ишиахауа, ишибо, сара санду илхәалоит еицш, саб икәал иҗаршәны сышцо!..»

– Уатдәынзагы иназгом, уаха ахәылбыҗеҗа сгылоит, быстакгы җхаза ишәҗастоит!.. – лхәеит Фелдышь Тәмыр ихы аалгәдыхәхәалан, иаалшышыын, – нас, уаха акәйтқәа аныҗхьарылалак, ани аҗара зхаштхьоу, уажәы-уажәы хуҗра иҗалан изыбҗаҗуа акәтыҗра кны акалат исзыҗаукуеит!.. Уи ариабжьарак акы иаржагыуан, сыҗсы афахьеит!..

– Избан?! – ихәеит Тәмыр уи акы ишазкыз гәынхәҗыстала ицәа иаалашәан, – иҗегы аҗхарра калар аҗара иаламгои!..

– Ускан ажы кьакьахоит, иажәуеит, уи аҗкыс, уажәы иҗаҗшыза амҗаҗы иеҗәартәины ишәыззуеит!..

– Азамана! – ихәеит Тәмыр, еиҗах иахьынтәиааз изгәамҗазакәа гәырҗьарак даашьҗнаҗан, нас, ашырхәа иан дахьышьҗазынтәи ашә ааимҗааны дындәылкьеит!..

«Уаб иҗынҗа ушҗакылкьеи! – лхәеит гәаныла Фелдышь, – убригь, ашра иаҗу ауа-лыр арыҗҗә анахкьо еицш акәын дҗырны хуада дышдәылкьоз!.. Есымша адәахьы ар изыҗшызшә!..»

Адырҗаҗены ашкол аҗынтәи ианаи, абыста уны җаацәала зегы аишәа иакәшан иаатәеит. Ани рыкәтыҗра усгы ишыны ахәышҗаараҗы иеҗәартәины ирзхьан, изҗахыз – ахәаса сызбал җа, изҗахыз – акакан сызбал, абырҗманҗаҗа, ашәыркьыҗ, ашәҗаҗшы... Аишәа иа-акәыз зегы унацәахы рыдуфалартә ихаан!.. Адыҗаҗшыгы агәыгәым азна ыкәгылан, уи ахардан цкьа иалхын, ашьяаҗаргы азгы кәармак аламызт азы афәы лахалахауа афны ашәхымс ушаахьҗлак уҗынҗа иҗасуан!..

– Иахьа ашкол аҗы сдыргәырҗеит!.. – лхәеит Фелдышь, раҗхьа ланхәа лхәы лнапы аныналыркы, – хәҗкәын ихәшьарақәа зегы ибзиазоуп хәа ихиркәшеит сынтәа!

– Ухәҗкы, уцәгыамыцәгы! – ианду дгылан дикәшарҗ далагеит, аха ирымукәа дааныркы-леит. – Абыржә иааиуа раҗхьатәи спенсия шеибгоу уара иутәуп!..

– Сара сабмыркьашьзои?! – деикәзажәха уи иахәшьа хәыҗы Наалагы ланду дналҗаҗшит, – амала, сыхәшьарақәа зехьынҗьаратәҗкьа еиҗшны ибзиам акәымзар!

– Аиеи, бара быхәшьарақәа хкьыҗа мөеицш, җара ибзиоуп, җара ицәгыоуп!..

– Ус ухәы уфааит! – лара лтәала җыҗхәҗас акыркырхәа дааччеит Наала, – сара сыхәшьарақәа агәзагы ахрыҗгы рылухуеит, уара утәкәа – агәза маҗароуп!..

Аҗаацәа зегы иргәарҗхәҗкьан аҗыркырхәа иааибарҗчеит, иҗалап ус ааигәа еиҗымгәырҗаҗыҗыҗы... Аха ахәыҗкәа ранду уажәшьҗа маҗ җуама, аҗчара дышналагалак, иаразнак иаахлыркәшоит, афәтә агьама баны наҗк иныкәызҗо реицш...

– Зегы анцәа ишихәара хкьалагәышьоон... – нас иаразнак уа ләаанылкылеит, ргәы җара акала ихлырҗар лҗахымызт, аха зегь акоуп, лыфныҗкәнтәи даҗеа мчык лыҗасызшәа, илхәарҗ илҗахыз акы илнамырхәар амуит, – шәаб дшәымазҗгы...

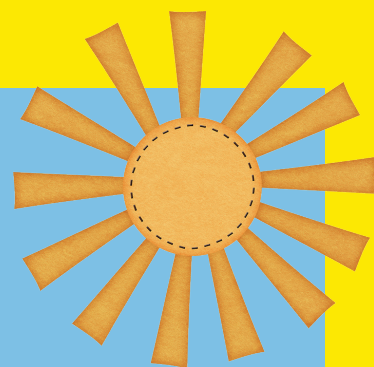
Зегь неиҗаҗшы-ааиҗаҗшит, аха ажәак азәгы иахимхәааит... Амала Фелдышь ләҗәа аннышьҗылхуаз, маҗк илҗәынаау, лара лхәҗа илырнаау уафы изгәамҗеит аха, афәиқәатцәа җамфак аҗара аишәа икәылтәеит... Наала хәыҗы ак ныкәылшыырҗ ддәықәлеит, аха ланду даанылкылеит...

– Уи шәаб иҗаҗахәоуп, нан, хгылаанза арыҗкьара аҗахзам... Дхәҗгәырҗоит!..

Фелдышьгы дааҗхашьан, лхы аалалыркәит, уи иҗалҗаз ланхәа ишлафымшәаз лды-рын...

Валери Касманзиа

Арбабы асаси

Уаа кыкы,
Кыкы, кыкы!
Сыбжбы цазаргы
Такэы,
Атх нахыганы
Хара,
Амра цэырызгеит
Сара.
Уаа кыкы,
Кыкы, кыкы!
Умѡахытцит
Уа уасны.

Аха уеиламхан
Акэтыжъ,
Амреи арбабы
Ҷаизныжъ,
Уаа кыкы,
Кыкы, каркар!..
Атх ахызцода
Скамлар?
Амра амкырц
Цэыблакы,
Сыбжбы тыслароуп
Скыркы.

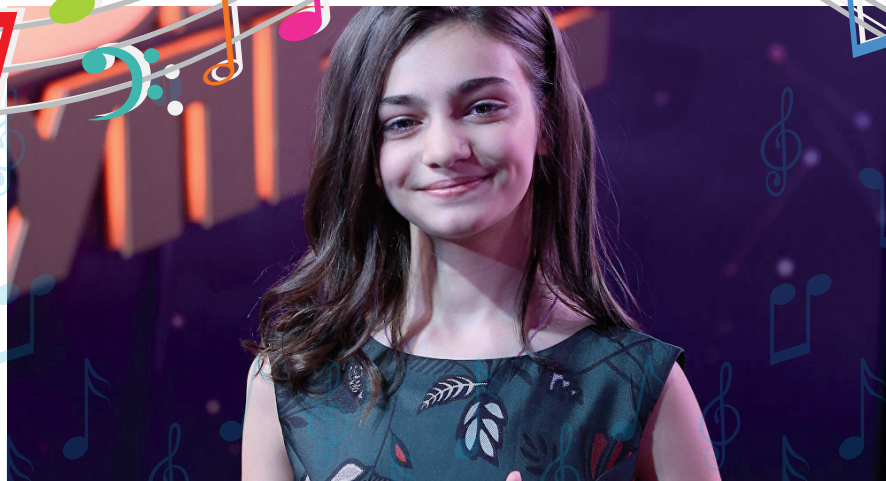
Шьынтца-кьынтца

Шьынтца-кьынтца, шьынтца-кьынтца,
Узцару агэашэ акынза?
Шьынтца-кьынтца катаны
Ҷақэлап ашта хаисаны.
Еиха иласу даабал,
Зынарха ыкоу деилхаргап.
Шьынтца-кьынтца – шьапзатцэы
Дааг исыцназго еазэы.

Ачу-ачу

Ачу-ачу! Слаба-еы
Иқэарқэашьеиуеит адэаеы.
Ахы сымнахырц иаеуп.
Абэра сааханы иступ.
Аха иуеи ипнацэар?
Усгы сақэтэоуп, сацэшэазом.
Сшьапқэа рыда изцазом.

Агьырҕаѣхаша

Зхэыцра амцэыжэѡақэа ааитцызхыз, зтэыла-цшза иналцрааны жэѡангэыла агьырҕаѣхэаша згэыцахэхэа апцарахь иаауа ажэтыс еипш ақэѣарақэа зманы ихынхэыз атыцха хэычы Валериа Адлеиба апсуа жэлэр рынхэапхыыз дышьтнацааит. Жэлэрык еицырныхэо, изеигэыргыо хқарматцыс хэыч лцэыртцра хэычы-хэычла згэырѡақэа рылтцра иаѣу хажэлэр хэшэыцк еипш ирыхэеит, рыцсы ааифнагеит.

12 шықэса зхыццуа Валериа аацын зыршэтуа қарматцысшэа лыбжбы хаа иаагаз ихнахит лара дзымпытцпрааз лыжэлэр реипш, ақазара дунеи ду аилашыраѣгыи илзызырѡыз. Ателеканал НТВ, аинформациатэ агентра Shutnik еицацырцаз «Ты Супер!» зыхызу апроект иалахэыз Апснытэи атыцха лыбжбы ссир цсабаратэ цэыртцраны иаршанхеит ахэшэара азтоз реипш, ахэапшцэагыи.

Валериа Адлеиба дназлаз апроект акны иалкаахаз, афинал ахь инеиз жэѡфык ашэахэѡцэа қэыпшцэа Москва, Кремльтэи Ахан акны ақэгылара затэашыахаз рахьтэ апхэахэ аанылкылеит хтыцха-цшза. Ажиури иалахэыз ршыапы иқэгыланы рнапқэа шылзеинырқьоз, дышцъаршьоз адырратара акны иубартан. Макьана иқэыпшзоу 12 шықэса зхыццуа ахэычы абри аѡыза абжбы ссир абаантэаалгеи хэа ицъаршьон.

Валериа лықалақь гэакьа Очамчыра иаланхо ауаапсыра ргэыргыара хэаак амамызт, ргэыргыа лабжышқэа рзынкыломызт. Ари ахэычы ссир зегьы деицыртэын, зегьы дырхэычын.

Абас жэлэрык зегь зықэгэыргыаз атыцха, мѡашыарада агэра аагоит, уи лапхэақа ақэѣара дукэа шылзыпшу.

Мѡамш!

Валентин Кәәғәаниа

Анхара зхагылоу ртызшәә

Ахаан бзабаак зымбац ахәымсаг,
Пссарамзар иззымдыруа акгы,
Игәаан агәтыхақәа цәырнагеит енак,
Аоны данахымыз азәгы:

«Иаашазар хандеироуп – ицсса ауаҭах,
Ҫынтә-хынтә ицқыза еилырга,
Абартца, аҕапара уцсароуп еиҭах,
Исылшатцәкьом ас, сыгәра жәга!..»

«Сазыразуп иухәауа, сөыза ахәымсаг, –
Иаацәажәт изахаз аҕәыргәы, –
Ех, сабицхеит, сахәауам: “икацса, иааг...”,
Иаазкәылаз сдыргәамцуеит мыцхәы.

Уаф длыхәом аҕаца, есшар деикәкьашо –
Гәамк ықәхан уи ашҕаҕе илуам.
Анахь-арахь слыцуп саргы слыкьашо,
Сгәы кыднахит ақәгара агәам!..»

«Ижәдыруеит, дшьацазахәуп ҳаңшәма Кадыр, –
Зазыкгы зызымкуа еихеит:
– Сазикуеит уи ахаҕа, аимаа, акәадыр,
Мчыбжьык ахь ҫынтә-хынтәггы сихуеит!..»

Алыхәҕагь хәаҕхәаҕит: «Са соума агаза,
Лнапқәа сырхалыршәуеит аңхәыс,
Снаршә-ааршәуа схы ҕылкьоит ислырхәырц агәза,
Ашылагы нҕәом, анцәа иныс!..»

Ус, аимашьаҕагагь: «Сгәы кыднахт аимаа –
Иахьак, сынтарҕо-сааҕырҕо,
Сеимырдауеит хәы-цшьәы, искәатцуандаз ма,
Ижәбанда ахаҕсыра исдырбо!..»

Аа, азаз, алыхәҕа, ахәымсаг, аҕәыргәы –
Цьабаамзар бзабаа зымбац,
Нас аимашьаҕагаггы – рыуа-ргәыцхәы –
Ргәы иҕаркит ибналаны ицарц:

– Иаанҳажьып, ҳарҕырҕып ҳазтәу, ҳазҕаххо,
Ххы ҳажьзааит, ҳақәыз адәы –
Дахьыкам хагылак ҳара ҳаимзырххо,
Иахьыкам зынзаскгы аутәы!..

– Нас, хдәықәышәҕа, иаамҕоуп, – еихеит аҕәыргәы,
– Ғарбаанза хшьамхы ҳеахаргап,
Нак абнара хнылсып, ханхалап ахәы,
Ибналеит хәа ҳазбахәггы гап!..

– Еи, шәсышьтал, шәеиха ахақәитра зтаху! –
Ус иасит зазына атрышә.
Уи акәымхеи – згәамтрақәа ззеизаз мыцхәи
Азәазәала инкылууаант ахышә.

Аәнацақа, сишь, иназама рхәытхәыт? –
«Саргы матцуоыс хәа изуам!» –
Ахәахын иоытцыззеит акалакәыт,
Ирышьталт иңены абарқәам.

Уи збахыз – ирышьталт асал, ауардын,
Аебыга, амагана, ачалт,
Аеага, ахәхәага, акәадыр, аратын...
Анхара зхагылоу зегь бналт.

– Зазына, шәабадәықәлеи уахь шәеиханы? –
Ғнатит амґырқәараґ аиха. –
Ишәыталеи, амцацшь әналама аәны?
Дкашәыжьырцу хәцшәма – хтынха?!

Шәзыкәгәыґуа хәа ишәымада ашта зыцссо?
Изгода ихәґхысуа агәам?
Дааншәыжьма ауаңақаз амґы еихзырссо?
Иказтода иңеыз абарқәам?

– Иудыруеит, хандеироуп уахи-әени хзызку,
Ғәыбзыґажәак, мап, иахмахацт!
Ихәхә хазлаиеиґу абахта итаку?
Хабналароуп, хазыргы – хазт!

– Сцагәноуп саргы сшыкоу, амґус садырган!.. –
Ирышьталт аиха еиханы.
Ирышьталеит аирыз, ачқьып, адырган...
Дыргьлакгы нагылт рханы.

«Аурáашья» икэашома, и́карцоу «Чабракаршэ»? –
Еивасуеит, ишьтасуеит иахьцо.
Ирыхэа́шшеит «мѡамыш» ахэозшэа агэашэ,
Уаѡ ды́кам уажэшьта ирыхьзо.

Ахэызкэа, акэара, алагыара, акызгы
Ирхысны ицеит ишцара,
Алыхэ́та иантэаланы ирит азгы,
Зма́хк илсит уардынла цыара.

Хэымсагла ишьты́праит асал, а́тэыргэы,
Аебыга, аеага, аиха.
Ахэхаагагы хэ́хэон, инаршэ-ааршэуа ахэы,
Иахэозгы ак акэын: «Шэеиха!»

Мѡадула, мѡахэастала раашьякэа збаз,
Рахэ гэартак, шьты́бжыы цэгыак рахан,
Иааилауа́тырт. Ажэ́хьякэа ахэаракэа зцаз,
Ихэазаауа идэы́кэлеит ирхан.

Агынѣыскэа гы́руа ау́тра иштэз,
Еимбгы́жэаан иазцеит ахэа́тра.
Згэы трымсуаз ла дукгы, «ау-ау» хэа ишшуаз,
Ишэан инта́кэрит ала́тра.

«Шэабацои, ишэы́тцалеи, сы́зэз, скэадыр,
Сыебыга ду, сеиха́цыхэ, счалт?..» –
Дыѣ́кьяѣкьяуа дрышьта́мзи а́цшэама Кадыр,
Дызбоз ауаа ргэа́гэ́кэа чалт...

Ицазаргы иаап, цыушьт. Умгэамтын мы́цхэы,
Ирылумхын, а́цшэама, ты́зшэак.
Ха хакэ́зар, иаххамышты́рц хэуа-хгэы́цхэы,
Иамои ирха́ххэаазар шэак?!

АИНДАТЛАРА

Аңсны жәлар рпоет
Баграт Шынқәба 100 шықәса
ихытра иазкны
Адизаин-студиа «диГрафик» аңны
имѡапысит асахъаѡыѡцәа
қәыпъщцәа рконкурс

Иалкаахоз рзы иаңдан
аңхъахәқәа хңа:
Актәи – 10. 000 маат
Аѡбатәи – 7.000 маат
Ахңатәи – 3.000 маат

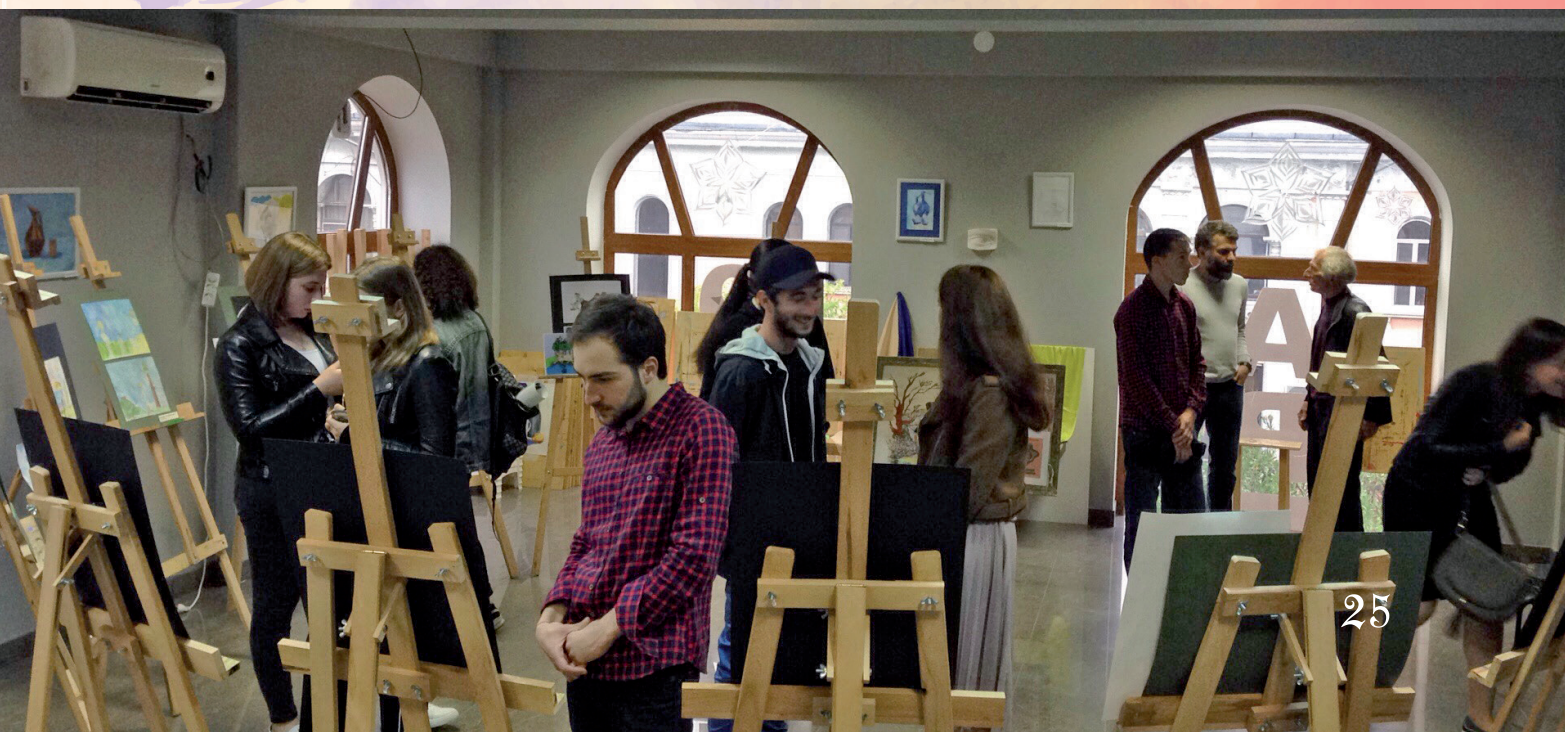

*Аконкурс аңны актәи аңыпъ
аанызкылаз Анқәаб Зарифа*

Аѡбатәии ахңатәии аңыпъқәа еиѡыршеит Шушаниа Даианеи Полиаков Валерии

*«Амцабз» ардакция иалнакааит
13 шықаса зхыйуа Гемуа Сырма
лтыхымтџа Б. Шыынқџаба иажџеинраала
«Омар ихылтџа» ала*

Амахѣ азы анажәуа Изаахъаѣшуа

Аказахцәа рлакә

Анкъа-анкъаза зны амахѣ аѣшзара икны игон. Уи иаха-гылан улаѣш назыдхалоз атәыѡақәа, атдыхәа акәзар, цыхәа еиѣшымызт, атәыѡақәа раастагы иѣшзан, иқамызуан.

Зны азиас аҕны инкылсит уи сѣысрыхъып, зыкгы зжәып хәа. Ахы ланарҕәын, ихъшәашәаза иҕаз азы ажәит азхара, арахъ ахгы еиѣырбо азы изааѣшылеит.

Убри аамѣаз иахъаанагаз азымдырзо аѣаѣхъа иаагылеит зысык.

– Акыр иаѣсоу амахѣ ссир! Сара иахъа сасра сцараны сыҕоуп. Истахуп сеинаалазар, сыѣшзазар, зегъ рыбаѣ сааир. Иҕало акы акәзар, уахык иадамзаргы утәыѡа ѣшзақәа ауаара исуѣарц суҳәоит.

Амахѣ аахәыц-хәыцын, мап азымккәа, атәыѡа ѣшзақәа наганы азыс инаханаргылеит.

Убри аамѣазы аѣгы атдыхәа амамызт. Ара иҕалаз анаба, амахѣ агәыразра агәы иаахәаны, иҕьатцәыҕьатцәуа инадыххылеит. Иҕало акы акәзар, аҳәеит уиггы, мышкы акәзаргы, удыхәа қамыз ауаара исыѣ, сахънеиуа салаѣырбап, сааргәанарѣхап.

Ицеит ирацәаны аамѣа. Амахѣ атәыѡақәеи атдыхәеи аз-

дрыхынхәуам. Арахь, уцшыр, азыс атәыџа цшзақәа ахар-
гыланы инеиааиуеит, аҕы ацыхәа қамызуа иалаҕырбоит.

Иазымычҳаит амахе, азыс аҕны инкылсын, атәыџақәа
ахьазырхынхәымыз шаалыжжыз анарбеит. Азыс аҕакс
ақышә инықәцданы ус ҕаанаҕит:

– Утәыџақәа узсырхынхәуеит уцыхәа қамызуа ишаауоу-
лак еипш.

Аеггы ахьгылаз ус аҳәахт:

– Сара уцыхәа узсырхынхәуеит, анкыа ишыҕаз еипш,
утәыџақәа цшзаза ианааухагылалак.

Убри аахыс амахе азы анажәуа
ашьҕахьҕа иаахьацшуеит есымша.
Иудыруазеи уи атәыџақәеи ацыхәеи
рыманы иаауазар иахьа уажәраанза-
ггы урт зыдхалаз.

Енвер Ажыба

АРМА-ҒЫРМА

Дарма-ғырман зәыр дихъазар,
Дшарма-ғырмоу шәымбахъазар,
Цқъа шәнапшы-аапши иааигәаны,
Дыжәбоит уи дшыкоу шәыгәтаны.

Амш ааилахәлар аоны дыюналом,
Дыюналазаргыи уи дыгәнаалам.
Уаххъа имцарцо игәапхом,
Иара изы ихәлом, ишом.

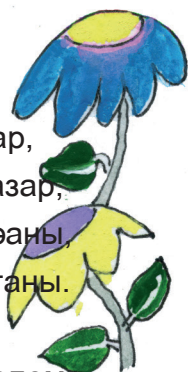
Июызцәа аныцәо иара дыцәом,
Июызцәа аңыхо иара дәыхом,
Илымхәкәа руак цыгәоуп,
Егыи излымхәк жәагәоуп.

Ирхәо ак талом, иирхәуам,
Иирхәргыи – инеигзауам.
Ассир иақәшәеит иани иаби,
Ргәы анкыдгыла зны дыдрабит.

Аха имазам ак хъаас,
Ианду илхәоит: «Диида хаас!»
Иабду ашла, жәлар рхы,
Иаапцәагәышьеит игәахы.

Ажәа кәышқәа, афырпштәкәа,
Ихәагәышьоит зегь рыхккәа.
Аха амаҫа илымхә цыгәоуп,
Егыи излымхәк жәагәоуп.

Иааихыкканы руак инталар,
Егыи интыкәраауеит ибналарц.

ААҘЫН

Учырчыруеит уара ацыс,
Аапын иунаҫазеи хәатәыс?
Апыткәырқәа рыбжыи уахама?
Ашәтқәа рыпшзашъа угәапхама?

Акәарацқәкәа ирыцло-ирыцло,
Ес-аапыныла рхышьтра иштыцло,
Иумбацкәа укам уара ацыс,
Уи акәхап иумоугыи хәатәыс.

Уара уеипштәкәа хәргь убас,
Аапын бзиа иабоит, хәишьцәаз.
Напеикәырша – пхәацароуп,
Хгәырҫа-ччара – аапынроуп!

Ассир иақәшәеит иани иаби,
Ианимыхәа деитәдрабит.

Аха дарма-ғырмоуп иахъагы,
Ипсыхәо хәзхәода уацәгыи.

АЦӨАРААМҢА

Шөыцөараамта ааит лхөахуеит,
Ҳан уаххыашытахь ҳааиллыргар.
Ажөан сахыашөк уахагы итнахуеит,
Аецө зыцөазом хрымбар.

Иазычхауама уа амза икыду,
Ҳаамшыашыкөа инташөар.
Мазак ҳамоуп ҳарт ичыдоу,
Иахтахым өазөы иахар.

Ҳарт ҳаицуп ҳаины ҳаршазар,
Шөыцөа лымшуп арахь ҳан.
Митө калама атх наскызар,
Ҳахьзап ацөарагы уашьтан.

ЗЕГЫ СРЫЦӨДЫРШӨОИТ

Алым ала зны сдыршөоит,
Абжыас сшафогы рхөоит.
Азы сталар – агөылшыап,
Ирхөо акакөзоуп – бахөап.

Сыршөараамта ма сызтымсит,
Иахьанзагы ааба сзырхымсит.
Амшкөеи ашыкөскөеи ццакзом,
Сышдыргөакуагы рбазом.

Ргөы цөыскьар са истахгөышыам,
Сани-саби – са схөычгөышыоуп.
Иабакоу алым, агөылшыап,
Абжыас – ассир, уеилагап.

Ацсны икоу өа гыгшөыгкөоуп,
Узфо абакоу – ихьыршөыгөкөоуп.
Ихалакысхьоума ахөычкөа,
Ихаа-халалуп рхаөкөа.

Аха акала хдыршөалароуп,
Хзыцөшөо шыкоу хдырбалароуп.
Даргы анкьа зны идмыршөоз,
Икарцоназ рхы иташөоз.

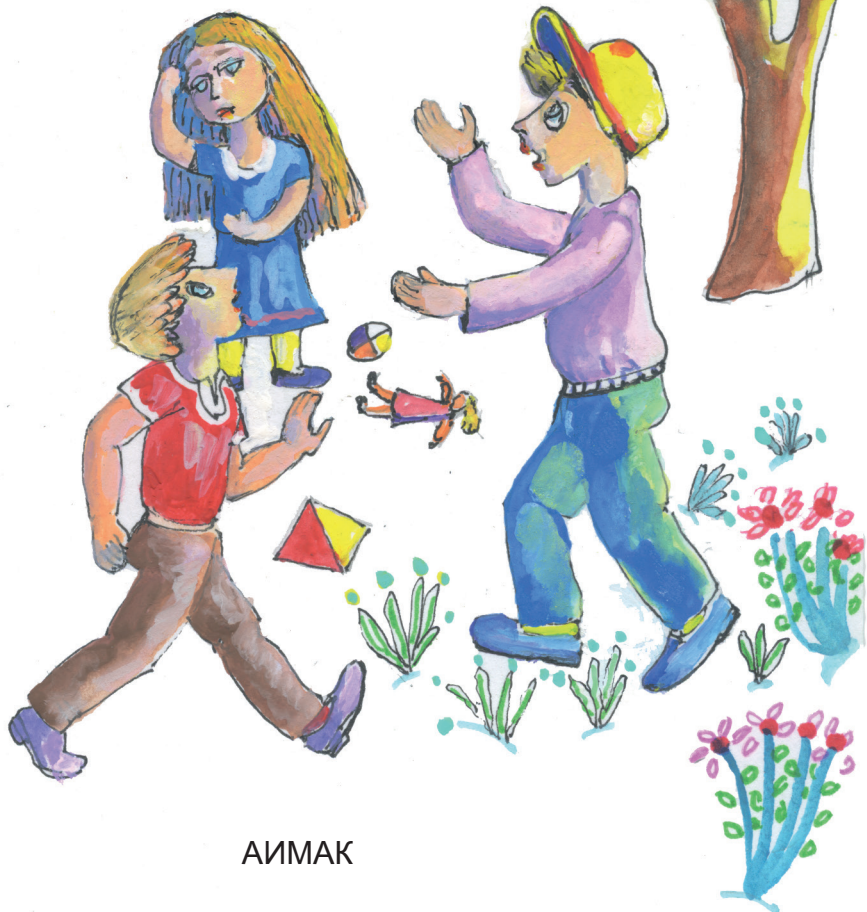
САШЬЕИ САХӘШЬЕИ

Инеималтәеит са сахәшья,
Цәык налылеитцахт сашья.
Урт рыбжьара срыбжьахеит,
Сгәабжьанытәуп – зегь збатәхеит.

Дсыргәабзыгуеит зны сахәшья,
Дысынкылазом сашья.
Избан акәзар – дхаихабуп,
Иихәо хаҳдалар иҗахуп.

Иихәо хаҳдап – мап зхәада,
Дызиааиуа димамшәа ҳа ҳада,
Даахыкәласуа хгәы нирхоит,
Җаниргәакуа цәгья игәапхоит.

Ари рызгәамто ҳани ҳаби
Иаукаху, зегь рхасабит.
Аха ҳашья дыхҗароуп,
Зтысра илимшо ахәычроуп.

АИМАК

Аимак роуит шыжьбаахыс,
Урт ироуит ак рыххатәыс.
Дамшәи Муреи ргәы еизынхеит,
Иахьада еибамбацшәа иаатәеит.

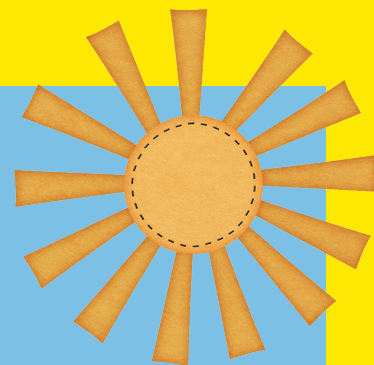
Иамуит Мура Дамшә абар,
Дамшә иауама агәы нурхар.
Мчыла аобагы еикароуп,
Изаазазгы са саб иоуп.

Срыбжьацәажәеит са сбызшәала,
Ианзеинымаала рхала.
Са сбызшәа дара ирмаҳаит,
Дара рбызшәа сара исмаҳаит.

Җгылоуп ҳахык ҳаиҗақшуа,
Сара сағуам, даргы шуам.
Бызшәак ахьаҳзеицшым иахкьаны,
Җзыкамлеит ҳа хус акны.

Таир Ацба

Апхъазара

Акы-ѡба ззеицымтѡ, дзынхом,
Дынхазарггы – дыпъшзахом...
Цыкѡреи лапкъак ааѡганы,
Арбаѡ иастеит иѡырпны,
Насггы иастеит уи адѡа:
– Угѡггы рѡыха, акггы ѡа.
Уст, уахалан ипъхъаза,
Цыра-цыра зегъ еиѡѡа!

Арбаѡ исхѡаз еилнакааит,
Еилнакааитаз иѡны иааит!
Акакала ирыхъзаны,
Цыра-цыра илбааданы,
Иаасѡапъшит зегъ еиѡѡаны.
– Салгеит, сшатѡамхаз убоит.
Иѡегъ ааг – исыпъхъазоит!

Дамшѡи Муреи

Дамшѡи Муреи неиѡапъшит.
Ашыр-сырхѡа инеиѡаххит,
Аха ѡынч инеиѡафѡит,
Илеикѡша-ѡеикѡшашѡа руит.

Иаахѡыѡ-хѡыѡын ашьѡахъ нас,
Инеидыѡит сшырзыпъшуаз.
Сара сеигѡырѡьеит убас –
Уртъ еибамѡакѡа иахъѡаз...

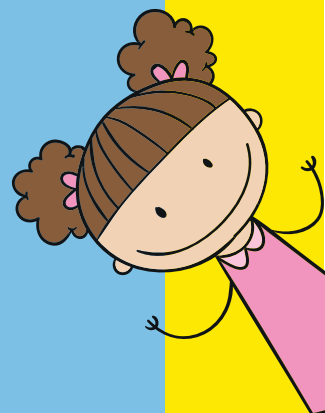
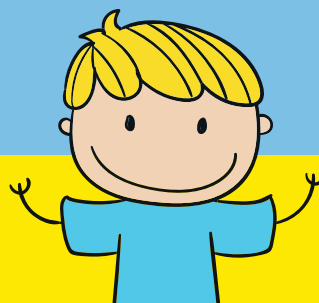
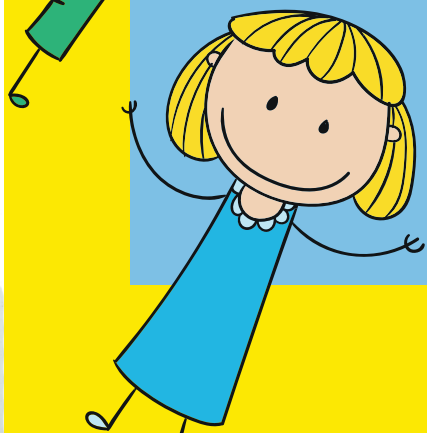
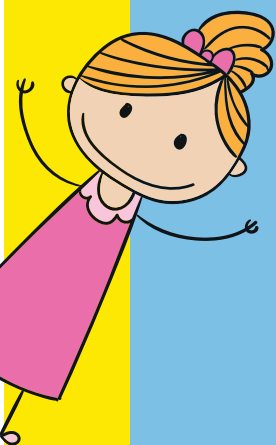
Рымѡа – изеивымсуа иѡшѡазам,
Рыдгыл дууп – икхаазам.
Дырпъырхагамхар газак –
Еимак рымазам зынзак.

Циѡу, циѡу

Циѡу, циѡу!
Дѡыхѡу, дыѡѡѡу?
Дѡыхазар – дыѡѡа! –
Адгыл ѡыхеит,
Ажѡан ѡыхеит,
Арпъыс, уѡыха шъѡа!

Циѡу, циѡу!
Амра гылеит,
Амра пъхеит, упъшы!..
Арпъыс дѡыхеит,
Арпъыс дгылеит,
Дгѡырѡѡо дѡоит шъыжъы.

Ахѡыѡ бахѡаѡ
Иапъхъа инеихъѡу
Пъшыми ахѡыѡѡѡа.
Арпъыс уртъ зегъ
Апъшѡа реихѡоит:
«Шъы-жъы-бзиа-ѡѡа!»

Рушьбей Смыр,

Аңсны жәлар рпоет

Сласба

Ачыҕә-чыҕә хәа ашра иафуп,
Сара сгылан сазыҕшуп.

Иашытоуп агага еиханы,
Иакырц уаҕа ишытагәаны.

Ацқәа хырцьяцья иакуп,
Агага афарц атахуп.

Ус, ашәшыранза иназеит,
Иҕам, агага аеазеит.

Уажә аблақәа еиқәыҕсаны,
Фырцьян ыцәоуп иааҕсаны.

Аңшалас

Ғшаласк амахәқәа арышәшәеит,
Ахья гәылшәан инкашәеит.
Ахьяжь шәан, цьара иҕрит,
Абга тыфрак интакәрит.

Амра халан икаҕхоит,
Сара иныцакны сшәахәоит:
Ғшаласк асын, зегь аршәеит,
Ахья гәылшәан икашәеит.

Аеада

Еадак хәмоуп иеадацәкьоуп,
Ғыхья иҳамаз ахатацәкьоуп:
Уааи ухәеит хәа иааскьазом,
Унаскья ухәарҕы – ицазом.

Уи аҕы азәзәом, ашыапқәа азәзәом,
Егья ухәарҕы, ажәак азацдом.
Азбахә исхәогь иаҕсазам,
Ахы дууп – хшыө тазам.

Акәата

Кәата хәычы, ҕынца ҕаҕья,
Ақәа илеиуа хьяас иакым.
Ғынца ҕаҕья, шыап хырҕьякья,
Хылҕа ахам уи, маҕәа ашәым,

Зык ихуп, иашәошәа азы аура,
Аха изхыцдыр – еимхәазом.
Аха ихалан амца шоура,
Ахақым иахь иргазом.

Мшәан, акәата, акәата ухәеит хәа,
Хызак ақәтан имиазацт.
Аха хкәата чмазаөхеит хәа,
Хәшәык адыржәуа сымбазацт.

Инна Ахашба

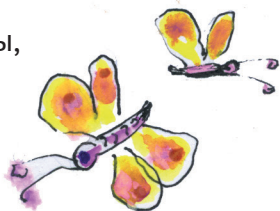
Нанду зегь лдыруеит

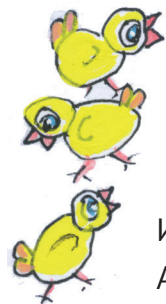
Атла иқәтәан тдыск чырчыруеит,
Сас дахьк дааиуеит, уи хнардыруеит.
Нанду илдыруеит уи зызхәоу,
Атцыс чырчыруоу, ашәа ахәоу.
Ипрыр ҫада ихаракны,
Ҷазшаз дихәоит лцәашьы кны.
– Бзиоуп, нан, абри иахәо,
Аеканаршәуеит цәгья анахәо –
Атцыс бызшәа Нанду илдыруеит,
Азы ахьмачу аҫан хәа дыруеит.
Аҫшацәгья асыр атәхәа лхәоит,
Нас ашьшьыхәа аҫша еиқәтәоит.
Ала анууа цәгья дацәшәоит,
Нан, аҫсы аанагоит лхәоит.
Ллаҫықәшәа бзиа ахәоит,
‘Еуаҫ нагак камчы иҫбоит.
Уи дсас дахьуп хара хҫы,
Аҫара имаххуеит иҫы.
Нанду дҫахшьязом азәгьы,
Зегь лдыруеит уи, зегьы.

Астан

Ҷаҫьарат иҫа Астан
Ддухан дыҫуа хашта дтан.
Ҷаб игәараҫ уи даҫшәымоуп,
Прыга-мтцәыжәа хәыҫқәа имоуп,
Ажәҫан ашҫа дызлацо,
Етцәартәылан зны деимдо.
Атцыс деиҫшны уи дчырчыруеит,
Аду усқәа зегь идыруеит.
Ила Дыргъежь ихәы аҫеитцоит,
Аҫаитан-ҫа ахәда иахеитцоит.
Акы дашьтоуп уи дқәасқәасуа,
Даанызкыло наҫ дрыгәтасуа...
Астан ихьзуп, уи д-Ҷашбоуп,
Ддухан дыҫуа хашта дтоуп.

Аиҗырлыра

Иҗынҗа хәхәзар дьтларкәыкәуп,
 Абажә дасырц атла дықәуп.
 Лымха кьақьа дҗадахоит,
 Еидарак иазқәынҗа деихоит.
 Ишәа-зызо – джьоуп рхәоит,
 Ачықь дшаватәоу иршоит.
 Цәырқьа-цәырас дыргәапхом,
 Аҗша дақәтәоуп, имч архом.
 Зажәа нымтәазо дырбар,
 Ихьз рыҗсахуеит – Абарбар.
 Ахәатәхамҗа җәара мтәа
 Амҗа аҗреитҗоит җәара аҗәа.
 Амҗа дықәуп дҗа, дымҗа,
 Ашкол дҗырҗоит җарамҗа...
 Арт сышрышьҗаз цәҗәа саапҗеит,
 Ғазәы ихәааит, са инсырҗәеит.

Змоурахә мызыз Сыкәын, уааи,
 Ахьшь шыҗасит – хәи, хәи, хәи!
 Сшәақь абақоу сыбла иабом,
 Баша ушьҗасуеит, кәчышь узгом, –
 Сабду дгәамҗуа ибжьы саҳаит.
 Аанда схыҗан сыҗоны сааит.
 Даду абарҗақьынҗә дыҗшуеит,
 Ихыкны аҗсаатәқәа җыруеит.
 Ахьшь абақоу, баша дшәеит,
 Ажәҗан җсаатәқәаҗ хыҗҗны иҗеит.
 Даду иуасхәо убри ауп уажәнәтә:
 Ажәҗан рымумхын аҗсаатә.

Хәажәкын

Кәарма-кәарма алакар
 Аз цәыкәбарқәа аҗыкәкәон.

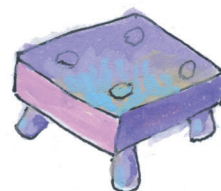
Сан иахьзылшаз акәакәар
 Атәы ахьалоу хәа хәимдон:

Изықәшәада – хәизҗауан,
 Нанду амза лыҗшаауан.

Саб ихәароуп аныхәәҗә,
 Амза дашьҗоуп, амзаҗә.

Хәажәкын мзоуп уажә хәзҗоу,
 Ахәажәҗәоуп хәра хьзышьҗоу.

Амзаҗә хәпшаап уатәы,
 Аха иахҗәызит ахәажәҗәы.

A colorful illustration of a dog with a blue and yellow coat running towards the left. It is carrying a red bowl with a yellow spoon inside. The background shows a wooden fence and green trees.

Сырма лымпыл

Асы рапо, ирапо, ирапо,
Сырма ампыл хэыч калцеит.
Уажэы-уашьтан иоаца-оацо
Дшалахэмаршаз агэра лгеит.
Ихалатан хыхь илыршэит,
Иахьынкахаз ихэашхэашеит,
Асы шкэакэа азы алыржэит,
Сырзхан лацхьа инкатэеит.
Ампыл пжэеит хэа Сырма дгэаан,
Ас ыыц дашьталт илзахырц.
Ибзыззахит Сырма, аа,
Ейцеирапеит Никэа ыыц.
Хэычы-хэычла амра оеиуан,
Ампыл ыыцкэа зегь цыжэжэон.
Никэеи Сырмеи иоуа инеиуан,
Иаархэаз ампыл кацшь ргон.

* * *

Дыф агэашэае ифахэоуп,
Лахэа хзушэа еикэатцэоуп.
Адач иахаршэуп агэыргэыл,
Сасык дааиуазар уицыл –
Ацшэма иихэаз ахауеит,
Сасцэа дахькэакгы хзауеит.
Дыф иадыруеит ргэы ицоу,
Исасцэатцэкыоу, ма изышьтоу.
Адач иахоит ицнацэарц,
Иааиуа агэыжэлацэгьа днарбарц.
Аак хэа ианыцкыа зегь аршэоит,
Хара ишахтэуггы сацэшэоит.

Хэехэа мцабз ацхара

«Амцабз» хэбызшэа иахшароуп,
Хара ирбауа лашароуп.
Ихатэрахан моак ианысит,
Доуха цхара мцабзны иаххысит.
Амцабз зхылцуа хэыштэароуп,
Иехэатэаша ххэыцкэа шэоуп.
Игалароуп уа хбызшэа,
Дарбан иалызхра тызшэа!
Иахсаркыалу ха хбызшэа
Хцэызуеит – хэбз анкашэа.
Хэехэае амцабз кэашалароуп,
Хбызшэа амцэыжэоакэа акыалароуп,
Доуха шытыпраара иахшаз,
Шэымцабз шэаехэае илашаз!

ИШӘАЗ АГӘЫҢКҢА ДАГЕИТ

Аурыс жәлар рлакә

Иҗан-ианын неихыркәә змамыз җакәажәык, иагарааны дубаргыы ахыырхыырхәә иччоз уи лмаҗа, каркарра згымыз кәтык, акылхарақәә иркылкәраауа идәықәыз хәынаҗык. Есены заагара ицалон урҗ. Аҗакәажә азаагага ауедра дуқәә лыман, лмаҗа – урҗ ратцкыыс иааитцақәаз, акәты иркәаталеиуа иакыз нашак иаҗаран, ахәынаҗ азаагага мацәазк еиҳамызт. Аҗакәажә азы аҗеҗ иҗылтон, лмаҗа кәарацҗак, акәты – аҗаршьҗра, ахәынаҗ – ашьышь хәыҗы ашьапы ахыынҗашәоз.

Зны еицны заагара ицеит абарт зеггы. Досу рызқәа рыманы, еишьтагыланы, аутра итысны рғаархеит аоныка. Ус, ара иахьяанагаз уара идыр, жьак аалқан, аёынарышькланажыт. Ишәеит еицны инеиуаз, ишәеит, ишәазеит, еибарыоны, рзаагагақәа нкажыны, аоныка еихеит.

Днеиуеит атакәажә, аскатәи мчы ахьяалгаз узымдыруа, дқырзаны. Рыцсы ргәы икылахо, еинкья-еиныруа иаакылсит аоны.

Атакәажә дшаауаз, лыцсы лқышә иқәкны рыоны ақхья игылаз арымз днықәтәеит. Лмаҕа леыреицьыцны уи лыҕелывалыршәит, акәты шытыпраан махәык инықәтәеит, ахәынаң анышә ицалазшәа, иахыкыоу узымпшаауа аеатәахит.

Атакәажә деицакыуа лыбжыы ааоуеит:

– Анацьалбеит, изакә мшәы цәыршәагаз зейсҕазыжыыз!

Амаҕа акьяжықәа дцәыуоит, лыбжыы лызтымкаауа усгы лхәоит:

– Санду, абга сафон сара аенышьыбжыон! Ацқәа хырцьацьа аҕаанахеит...

Икаркаруашәа иааоуеит акәты абжыгы:

– Абгахәычы ухәеит хәа рацәа иоыстаауп: мазала саашьтнаңарц егыагымхеит!

Ахәынаң ахы аацәытнархәхәеит ацыхәтәаны:

– Аңатқәа ыршан изакә цгәыз сара сызфараны иказ! Саршәеит, аха сышңаршәеи!

Баша ирымхәозаап, ишәаз дшәазеит, агәыткья дагеит хәа.

Аапын

Угэыргытцэа хашта уталеит,
Хгэы-хапсы уара урхалеит!
Амра уцуп ихааза,
Укоуп еснагь ураза!

Ашэт быбышкэа рацэахеит,
Амра даараза иурпхеит.
Апсаатэкэа арахь ихынхэит,
Рашэахэабжь хэфны артэит.

Милана Ажыпцха,

У. Агрба ихыз зху
Мгэызырхэатэи
абжьартэ школ атцафы

Ансоу Бармышбаа,

Б. Шынкэба ихыз зху
Акэатэи абжьаратэ школ
№1 атцафы

Амра ччоит

Уахынла саныцэоу
Апхызкэа збоит.
Ашыжь санаапшлак,
Сыпхызкэа нтэоит.
Адэахы саныпшлак,
Амра сыхэапшны иччоит.

Фына

Фына, Фына, сара с-Фына,
Адэы укэуп уфыртынха.
Цас усыхэапшуеит уара,
Иутахуп сызгы ацэкэыкэра.

***

Амра капхоит, –
Ашыжь агылара сгэапхоит.
Амра капхазом, –
Ашыжь агылара сгэапхазом.

Ацэакэа

Пштэырацэала еилыпхоит,
Ахэычкэа ахэапшра ргэапхоит.

АЛИТЕРАТУРА АБЗИАБАРА РЫЛАЗААЗО

Аңсуа сахьаркыратә литература аиреи аҕиареи аңынгылақәа шрыцызгыи, инытхә-рааз азыхь шузнымкыло еипш, изнылаз амҕа есааира аҕартбаауан. Аханатә мышьтаб-зиала уи ахы икит амилаттә литература ауасхыр азышьтазтаз Дырмит Иасыф-иҕа Гәлиа. Хдоухатә культура аҕиара амҕаҕы, аңсуа школқәа раркра инаркны иашьклахәуаз акыр шықазгыи, апышәара дуқәа ишырхысуазгыи, ахәычтәи литература илнахыз амҕа иа-цәхымкәеит. Избанзар аңсы тан хажәлар рдоухамч, уи акгыи иазыхәәеуамызт.

Аҕажәатәи ашәышықәса актәи азбжазы хажәлар ирхыргоз аамта хьантақәа хлите-ратурагыи иахнагон. Убас шакәызгыи, еипкыара ақәмызт аңсуа иажәа, ионуткәтәи иду-неи абеиара иабзоурани ицәырцуаз афымтақәа аңхьаҕцәа ркынза инеиуан. Хазшаз имчала, еицагылон арҕиаҕцәа рабицара ҕыцкәа. Урт идырбеион ахәычтәи литература.

Ихаҕсыз ашәышықәса ҕынҕажәижәабатәи ашықәсқәа рееиошамта нахыс, аамта ҕыц иабзоурани амилаттә культураҕы ахтыс бзиақәа кәлеит. Аңсуаа рхәычкәа рхатәи бызшәала атара азин роуит, аңсышәала лассы-лассы итытцуан ашәкәыҕаҕцәа рфымтақәа. 1955 ш. иит алитературатә журнал ҕыц «Алашара». Убри инашьтарххны, 1957 ш. аңхьаҕцәа хәычкәа ахамта бзиа роуит, иит ахәычтәи журнал «Амцабз». Уи нахыс алитература ашкә агәыблра еихаҕыи ишьтытцит.

Уаанзеипш, апоетцәеи апрозаикцәеи рыла мацара изхатәаахом хәамтазтәи ахәычы идунеихәапшра ицәырнаго аңстазаара аганқәа зегыи. «Амцабз» атытцра аңшыгарала, ахәычкәа ироуит дара ирзааигәаз, ирызгәакыаз атыжымта. Рдунеихәапшреи ры-лапшхәаа артбаареи ирыцхраауеит. Ахатәи бызшәа агәыблреи Аңсуареи рылазаазо, рмилаттә хдырра ашьакәгылара иацхраауа ажурнал ахәычкәа рхатақәа рфымтақәагыи анылоит, уи ала еихахоит иаднапхьалогыи. Абарткәа зегыи ишьакәдыргәҕәоит изызха-уа ахәычы ишьакәгылараҕы амилаттә культура илаазара шьарда шатцанакуа. Абасала, еицагыло абицарақәа ахәычтәи литературеи амилаттә доухатә культуреи рыҕиара иа-лахәуп, ахәшьара бзиа зтатәугыи аоуп. Ари ипшьоу аус акны ажурнал «Амцабз» атыт-цыда ааннакылоит, шьардагыи алнаршахьеит.

Иахьа ахәычтәи литература хысхарак аныпшуама хәа уназхәыцуазаргыи, ажурнал «Амцабз» аңхьа инаргыланы, ахәычкәа ирызкны итытцуа ашәкәкәа агәрагара уртоит уажәынахысгыи ахәычтәи литература аҕиара амҕа ишанызаауа. Абжәаапнеипш, ажур-нал «Амцабз» алитература алартцәараҕы, азыргараҕы, аңхьаҕцәа хәычкәа алитература абзиабара рылаазараҕы цхыраагза дуны иказаауеит.

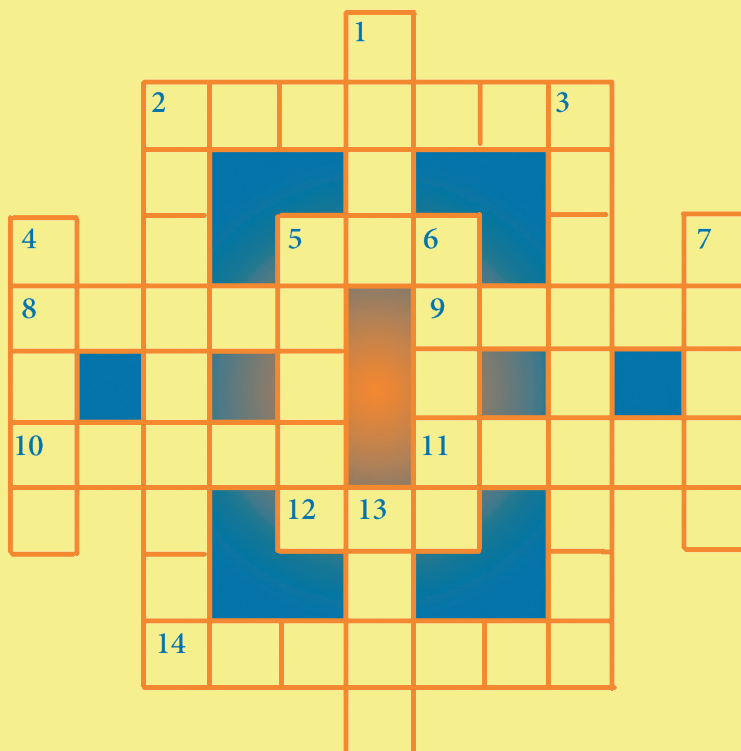
Аңсуа шәкәыҕаҕцәа зегыи рыхьзала аңхьаҕцәа хәычкәа аңхьа инаргыланы, ажурнал анапхгареи уи аматц азызуеи зегыи «Амцабз» 60 шықәса ахытра гәык-псыкала ишәы-дахныхәалоит, ақәҕиара дуқәа шәзыпшызааит. Аңсуа доухатә культура аҕеипш бзиа амазааит.

Аңсны ашәкәыҕаҕцәа Реидгыла

Ажәеиҥда

Армарахьтә арғъарахь: 2. Аи-башьраан ... дыбжьазит. 5. Амшын ацшахәа. 8. Аижәлантәқәа. 9. Ажәа ... азхазом. 10. Апоет иоуп ... змоу... (Б.Шьынқәба). 11. Хатцхьзуп. 12. Шәыруп. 14. Сан ампахьшьы ...

Хьыхьынтә цыҥа: 1. Наала банааиуа ахәычы ... 2. Жәлоуп. 3. Нхамәатә мыругоуп. 4. Уи ахра хьытәцара ... измаз ... (Б. Шьынқәба «Ахра ашәа»). 5. Аацы инхо. 6. Утратьхуп. 7. Хатца маҥәоуп. 13. Жәлоуп.

Ажәеиҥда
Ажәеиҥда
Ажәеиҥда
Ажәеиҥда
Ажәеиҥда
Ажәеиҥда
Ажәеиҥда
Ажәеиҥда
Ажәеиҥда
Ажәеиҥда

АМЦАБЗ

№ 4, 5, 2017

АРЕДАҚТОР ХАДА ИННА АХАШПЦХА

Аредақциатә еилазаара:
Е. Ажьыба (аредақтор хада лхатыпуао,
атакзыпхькәу амазаныкәгао),
А. Гогәуа, Гә. Кәыцниацха,
В. Цәыцьба (асахь. редақтор),
Н. Кәыцниа (акәша аредақтор).
Компиутерла еикәлыршәеит С. Сазба,
акьыпхьфы Н. Кәарчиацха.
Акорреқтор Ц. Киутцха.

Ажурнал сахьала еикәиршәеит
В. Цәыцьба

Аредақция аҥызтып: 384900. Акәа ак.,
Ажәанба им., 9. Ател: 226-25-52

Амцабз (Пламя)

Детский журнал Союза писателей Абхазии.

Выходит один раз в 2 месяца.

Адрес редақции: 384900, г. Сухум.

ул. Званба, 9. Тел.: 226-25-52

Отпечатано ЗАО «Арашь»

г. Сухум, ул. Эшба, 168

Акьыпхьыртахь ирыҥоуп:

Аформат 60/84 1/8.

Аофсет кьыпхь хкы 1, 86 кь.бгьыц.

Атираж 4000.

Аҥатцацқа

Икьыпхьып ИАЕ «Арашь» акны

Итыҥуеит 1957 ш., лацара (май) мза аахьыс